

МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО

УДК 78.071.1+78.072.3

DOI <https://doi.org/10.32782/facs-2023-1-1>

Олена БАЗАН

старший викладач кафедри камерного ансамблю, здобувач кафедри історії музики та музичної етнографії, Одеська національна музична академія імені А. В. Нежданової, вул. Новосельського, 63, м. Одеса, Україна, 65023

ORCID: 0000-0002-2447-4732

Бібліографічний опис статті: Базан, О. (2023). Універсалізм творчої особистості Ірини Губаренко. *Fine Art and Culture Studies*, 1, 3–11, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2023-1-1>

УНІВЕРСАЛІЗМ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ ІРИНИ ГУБАРЕНКО

Мета статті полягає в осмисленні різних сторін творчої діяльності Ірини Губаренко як складових її універсальної особистості, а також у визначенні особистого внеску мисткині в розвиток національної культури, який сприяв продовженню сімейних традицій Черкашиних-Губаренків. У методологічну основу дослідження покладено логіко-узагальнюючий, текстологічний, джерелознавчий методи, вивчення біографічних матеріалів, пов'язаних з творчістю Ірини Губаренко. Наукову новизну обумовлює факт першого звернення в науковому дослідженні до творчої діяльності Ірини Губаренко, яке спрямоване на розкриття її як універсальної особистості. Проаналізовано композиторську, літературну, поетичну, режисерську, виконавську діяльність Ірини Губаренко упродовж її життя. Висновки. Можливість простежити за різними напрямками творчої активності, проаналізувати літературну, поетичну, композиторську та театральну діяльність Ірини Губаренко дала змогу визначити універсалізм її творчої особистості. В даному дослідженні розглянуті різноманітні сфери її діяльності, які в повній мірі висвітлюють індивідуальність її таланту. Саме за різноманітністю діяльності на протязі свого життя Ірину можна прирахувати до числа універсальних особистостей. В ході статті підкреслено, що суміщення різноманітних видів діяльності в одній особі – це прояв специфіки світовідчуття Ірини Губаренко, який розкрився в реалізації нею здібностей до розгортання особистісного висловлювання мовою різних мистецтв. Звернення композиторів (В. Сильвестрова, М. Шуха) до літературно-поетичної творчості Ірини, сучасних виконавців до інтерпретації її творів, а також науковий інтерес до її творчості в цілому, свідчить про підвищення зацікавленості до виявлення рис творчої індивідуальності та самобутності Ірини як талановитого творця. Серед важливих персоналістично-біографічних аспектів дослідження індивідуальності Ірини виявлено зв'язок з її вихованням в творчій родині, з безпосереднім колом спілкування, з умовами її професійної діяльності, що обумовило значний внесок цього творця-універсала в розвиток української культури другої половини ХХ століття.

Ключові слова: Ірина Губаренко, універсальна особистість, театр, творчість, «Римський роман», біографічні факти, оточення.

Olena BAZAN

Senior Lecturer of the Chamber Ensemble Department, Degree-seeking of the Department of Music History and Musical Ethnography, Odessa National Music Academy named after A.V. Nezhdanova, 63 Novoselskogo str., Odessa, Ukraine, 65023

ORCID: 0000-0002-2447-4732

To cite this article: Bazan, O. (2023) Universalizm tvorchoi osobystosti Iryny Hubarenko [Universalism of the creative personality of Iryna Gubarenko]. *Fine Art and Culture Studies*, 1, 3–11, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2023-1-1>

UNIVERSALISM OF THE CREATIVE PERSONALITY OF IRYNA GUBARENKO

The purpose of the article is to understand the various aspects of Iryna Gubarenko's creative activity as components of her universal personality, as well as to determine the artist's personal contribution to the development of national culture, which contributed to the continuation of the Cherkashin-Gubarenko family traditions. The methodological basis of the research is based on the logical-generalizing, textological, source studies methods, the study of biographical materials

related to the work of Iryna Gubarenko. The scientific novelty is caused by the fact of the first appeal in a scientific study to the creative activity of Iryna Gubarenko, which is aimed at revealing her as a universal personality. The compositional, literary, poetic, directing, performing activities of Iryna Gubarenko throughout her life were analyzed. Conclusions. The opportunity to follow different directions of creative activity, to analyze Iryna Gubarenko's literary, poetic, compositional and theatrical activities made it possible to determine the universalism of her creative personality. This study examines various spheres of her activity, which fully highlight the individuality of her talent. It is because of the variety of activities throughout her life that Irina can be counted among universal personalities. In the course of the article, it is emphasized that the combination of various types of activities in one person is a manifestation of the specificity of Iryna Gubarenko's worldview, which was revealed in her realization of her abilities to develop personal expression in the language of various arts. The appeal of composers (V. Sylvestrov, M. Shukha) to Iryna's literary and poetic work, modern performers to the interpretation of her works, as well as scientific interest in her work as a whole, indicates an increased interest in identifying the features of Iryna's creative individuality and identity as a talented creator. Among the important personalistic-biographical aspects of the study of Iryna's individuality, a connection with her upbringing in a creative family, with her immediate circle of communication, with the conditions of her professional activity was revealed, which determined the significant contribution of this universal creator to the development of Ukrainian culture in the second half of the 20th century.

Key words: Iryna Gubarenko, universal personality, theater, creativity, "Roman novel", biographical facts, environment.

Основна частина. Актуальність теми.

Ірина Губаренко (1959–2004) – яскрава постать української культури ХХ століття – це неймовірно творча та талановита людина з глибоким внутрішнім світом та філософським світосприйняттям. Її багатогранна творча діяльність охоплює різноманітні сфери мистецтва: музикант-виконавець, композиторка, театральна діячка, режисерка, поетеса, літераторка. Все її життя присвячене театру, музиці, поезії, спостереженням та роздумам, в яких відображаються складнощі та протиріччя сучасного світу та спроба осмислити своє власне місце в цьому світі.

Вивчення життєтворчості Ірини Губаренко відкриває перед нами приклад універсальної творчої особистості, яка реалізувала себе в різних видах мистецтва. У цьому зв'язку привертає увагу думка вченого М. Гаврюшина, який зазначає, що універсальна творча діяльність – це процес, який виходить «з єдиного принципу і в силу свого послідовного саморозвитку приводить до поширення творчості даної особистості на різні сфери буття і мислення» (Гаврюшин, 1974, с. 254). Для Ірини, як бачимо, простір творчої самореалізації був настільки великим, що, навіть знайомство з матеріалами її творчого доробку, які останнім часом стають відомими в нашому соціумі завдяки Марині Романівні Черкашиної, вражає.

Аналіз останніх досліджень. Все більше в українському музикознавчому просторі з'являється робіт, присвячених творчій діяльності композиторів в поєднанні з вивченням їх соціального середовища, усвідомленням окремих рис їх життєтворчості, аналізом музич-

ного стилю. Але, нажалі наукових досліджень творчого та життєвого шляху Ірини Губаренко на сьогоднішній день дуже небагато. Творча натура Ірини розкривається завдяки найціннішим свідченням найближчої до неї людини – матері Марини Романівни Черкашиної-Губаренко (Черкашина-Губаренко, 2022, с. 3–7). Окремі аспекти її життєтворчості були розглянуті в статтях автора цього дослідження (Базан, 2021; Базан, 2022). Досить невелику кількість публіцистичних статей про творчі вечори пам'яті Ірини Губаренко можна знайти на шпальтах Харківських газет, а також в статті Н. Остроухової (Остроухова, 2020).

Мета статті – дослідити та виділити основні детермінанти творчої індивідуальності Ірини Губаренко, які характеризують її як універсальну особистість.

Виклад основного матеріалу. На неоціненну роль універсальної творчої особистості в українській культурі наголошує у своїй дисертації О. Коменда (Коменда, 2020). Серед таких особистостей в музичному мистецтві вона називає М. Лисенко, К. Стеценка, М. Леонтовича, Я. Степового, Ф. Якименко та інших. Значний інтерес до розкриття окремих аспектів універсальної особистості помічається в цілому ряді робіт, присвячених творчості українських композиторів (М. Леонтовича, Б. Лятошинського, Є. Станковича, М. Скорика, В. Губаренка). В них фігура композитора розкривається з точки зору історичного контексту, психологічного портрету, жанрово-стильових уподобань, на основі вивчення епістолярних матеріалів тощо. Цей ряд досліджень творчих особистостей української музичної культури постійно поповню-

ється новими іменами, серед яких творчість Ірини Губаренко не представлена глибинними розвідками, що мотивує до звернення в цій статті до вивчення особливостей різнопланової діяльності цієї непересічної людини. Як пише у своєму дослідженні О. Коменда: «Особливо значущою була і лишається роль універсальної особистості в мистецтвознавчому дискурсі, адже в цьому випадку її універсальна природа проявляється в особливих умовах таємничого творчого процесу, а отже многогранність професійних реалізацій художника набуває для усіх непосвячених відношення до нього, як до чогось священного...» (Коменда, 2018, с. 227).

Розглядаючи різні напрямки творчої діяльності Ірини Губаренко, не можна забувати і про цілісність підходу до внутрішнього світу людини, яка мала такий дар природи. Досліджуючи психологію мистецтва, О. Самойленко наголошує на дуже суттєвих сторонах особистісного буття. Вона пише: «Творчі функції людини проявляються не лише в якихось окремих формах її діяльності – у мистецтві, у науці, технічному виробництві і так далі. Найбільш загальна й інтегративна творча функція людини – це її орієнтація у світі, здатність до діалогу зі світом та само діалогу. Крім усіх інших творчих завдань у людини є одне постійне – творчість життя, отже, творчість самої себе. Цю позицію – як єдину й загальну життєву позицію людини – психологи сьогодні розглядають як найголовнішу, таким чином, не розділяючи людину на якісь її окремі аспекти, сфери прояву, а намагаючись побачити в поведінці й вчинках людини, в її психологічній організації фактори центрування, збирання, притягання до єдиного цілого» (Самойленко, 2020, с. 20). Для Ірини таким центруванням був театр, він поєднував її різні творчі прояви. З цього приводу Коменда також зазначає, що «універсалізм в різноманітних своїх проявах пов'язаний з процесами поєднання, суміщення, взаємодії, взаємовпливу, інтеграції, синтезу тощо» (Коменда, 2018, с. 229). Тобто різноманітні види діяльності однієї особистості, так чи інакше, можуть бути пов'язані між собою, впливати та доповнювати одне одного.

Дослідження Коменди О. містить розгляд 5 типів діяльності музиканта, які сформовані німецьким психологом Вільямом Штерном. Перший вид діяльності – *Композитор* – музи-

кант-творець, тобто той, хто створює щось нове, невідоме досі.

Другий вид діяльності – *виконавський*, що виконує чий-то задум, не свій, а автора.

Третій вид – *музикознавчий* – дослідницька діяльність в сфері музики а також музична критика та музична публіцистика.

Четвертий вид – *музично-суспільна діяльність* – спрямована на виховання цільової аудиторії, організацію концертів та заходів, націлених на пропаганду національного мистецтва.

П'ятий вид – *музична педагогіка* – пов'язаний з розвитком професійної музичної освіти, написанням методичних розробок, збірників, посібників а також управлінська діяльність у музично-освітніх закладах.

Виходячи з вище сказаного, універсалізм Ірини Губаренко визначається наявністю різних видів діяльності, і, згідно з даним розподіленням за видами діяльності, можна стверджувати, що Ірина поєднувала в своїй творчій індивідуальності майже усі види діяльності універсальної особистості.

Аналізуючи біографічні факти про Ірину Губаренко, спостерігаємо за різноманітністю її інтересів та за становленням її творчого шляху, бачимо, що основні сфери творчої діяльності почали формуватися ще з дитинства.

Донька відомого композитора Віталія Губаренка та знаного музикознавця Марини Черкашиної, онучка видатних акторів театру «Березиль» Юлії Фоміної та Романа Черкашина вмістила в своїй особистості найкращі риси своєї музично-театральної родини. Дитинство Ірини проходило в театральному середовищі, серед відомих музикантів, акторів, виконавців, з якими вона мала змогу спілкуватися і за лаштунками оперного та драматичного театрів, і в коридорах консерваторії, і в родинному колі. Можливо саме тому в Ірини з'явилися бажання стати то оперною співачкою, то диригентом, то драматичною актрисою, то режисером. Саме ця атмосфера творчості вплинула на Ірину та визначила її творчий шлях. Народитися в такій творчій родині – це дар, і велика відповідальність і визначеність майбутньої професії. Знайти та визначити свою індивідуальність та своє місце серед таких відомих та значущих в музично-театральній культурі родичів це дуже непросте завдання. Вона розуміла велику відповідальність та необхідність індивідуаліза-

ції свого творчого шляху, не бути схожою ні на кого і досягти самореалізації.

З раннього дитинства Ірину приваблював драматичний театр, а за бажанням батьків вона почала займатися музикою. Спочатку вона навчалася у школі педпрактики при Харківському інституті мистецтв потім в Харківській спеціальній музичній школі на музично-теоретичному відділенні. Ірина дуже захоплювалась вокалом, вона добре співала і мріяла про кар'єру співачки. Несподівана трагічна смерть її однокласника стала поштовхом для Ірини до композиції, і вона почала писати музику. Згодом проявить себе і поетичний талент обдарованої дитини. Після закінчення школи перед Іриною стояв вибір: продовжувати навчання на вокальному чи композиторському факультеті. За порадою родина звернулася до відомої професорки Тамари Веске, яка високо оцінила її вокальні дані, але, на її думку, більшу цінність мав саме композиторський талент. Для вступу на композиторське відділення Ірині довелося пройти підготовчий курс, щоб отримати належну підготовку. Цей навчальний курс Ірина пройшла в класі Володимира Золотухіна. Отримавши схвальну оцінку та рекомендації кафедри після прослуховування творів Ірини, вона була зарахована на перший курс до професора В. Золотухіна. Під час навчання Ірина захоплена пише статті про музичне та театральне життя Харкова. Закінчивши навчання Ірина стає завідувачкою музичною частиною харківського Театру юного глядача. Із 45 років свого життя 20 років Ірина присвятила роботі в театрі, написавши музику до понад двадцяти спектаклів для дітей різного віку.

Безмежне захоплення театром та виставами, спостереження за театральним життям вже після перших років діяльності в Театрі юного глядача спонукали Ірину до режисерської роботи. Разом з молодими акторами ТЮГа та за підтримки свого дідуся Романа Черкашина Ірина створює арт-студію «Бідний театр», що існував протягом чотирьох років при Харківському Домі актора. Цей колектив створив ряд цікавих спектаклів, з якими виступав в Харкові та Києві.

Ірина – як композитор, збагатила українську музичну культуру багатьма яскравими інструментальними творами та музикою до театральних спектаклів. Композиторський

доробок Ірини Губаренко включає різноманітні жанри. В камерному жанрі написана Сонатина для гобоя і фортепіано, аналізу якої присвячена стаття автора даного дослідження (Базан, 2021). Серед фортепіанних творів відмітимо Три прелюдії, одна з яких надрукована в збірці фортепіанних творів молодих українських композиторів «Перше знайомство» (1981 р.), та Варіації для фортепіано, що вперше прозвучали під час III пленуму Спілки композиторів в 1981 році, присвяченому творчості молодих композиторів. Симфонічна поема «Ахтамар» (1984 р.), що народилася під впливом вражень від відвідування Вірменії разом з групою студентів-музикантів, розкриває потяг Ірини до симфонічного жанру. В її основу лягла старовинна вірменська легенда про кохання. Саме цей твір став дипломною роботою Ірини. Випробовуючи свої сили в оперному жанрі, Ірина пише дві камерні опери: рок-оперу «Соляріс» за романом С. Лема та оперу-жарт «Ведмідь» за комедійною п'єсою А. Чехова. Зазначимо, що сучасні постановки цих опер молодими режисерами представлені на різноманітних всеукраїнських фестивалях. Вокальні цикли на вірші Л. Кисельова «Заспівайте, сестро», «Пісні самотності» для жіночого голосу та оркестру на вірші Т. Шевченка, «Монолог Касандри» для голосу та фортепіано на вірші Лесі Українки, вокальний диптих на вірші І. Драча та безліч пісень на власні поетичні тексти – свідчать про талент Ірини в області вокального мистецтва. Майже усі ці твори все частіше останнім часом звучать з концертних та театральних сцен та збагачують виконавський репертуар.

Серед спектаклів з музикою Ірини слід відмітити казки для малечі (наприклад «Буратино», «Муха-цокотуха», «Волшебник изумрудного города», «Чипполлино», «Дюймовочка») і більш серйозні спектаклі для юнаків («Лісова пісня» за твором Лесі Українки, «Козацький монастир» І. Перепілки, «Чума на оба ваши дома» за п'єсою Г. Горіна, «Сни Бальзамінова» М. Островського, «Вій» М. Гоголя, «Горе от ума» О. Грибоедова та інші). Майже в усіх виставах театру звучала музика Ірини Губаренко – це були пісні, балади, романси та увертюри.

Виконавська діяльність Ірини проявилася у виконанні авторських пісень на власні вірші в деяких виставах Театру юного глядача

та в участі у постановках створеного нею «Бідного театру», таких як: «Білі троянди, рожеві слони» за п'єсою У. Гібсона, «Ромео та Джульєтта» за п'єсою В. Шекспіра (для якої Ірина написала чотири Канцони), українська містерія «В ім'я твоє» за повістю В. Підмогильного «Остап Шаптала» (саме з тією виставою театр-студія брав участь у театральному фестивалі в Києві).

В нарисах друзів та колег Ірини, які діляться спогадами про талановиту особистість, що так рано пішла з життя, знаходимо справжність та щирість відношення до неї. Серед таких спогадів привертає увагу висловлювання акторки харківського ТЮГу Ольги Двойченкової: «Когда я первый раз ее увидела, это был человек абсолютно не от мира сего. Она настолько выпадала из общего ряда, контекста всего нашего окружения». Подруга Ірини – Марія Коротаєва писала: «Иришка, ты возрожденческий тип. Там талантливый, здесь талантливый» (Objectiv., 2019). Серед теплих слів про Ірину наведемо ті, що влучно характеризують її психотип: «Ее было много. Она никогда не держалась ни в каких рамках, она всегда выплескивалась» (day.kyiv., 2019, №130). Сам директор театру Андрій Гапанович назвав її «душею театру»

Музикознавча діяльність Ірини виражена в багатьох дослідницьких наукових і публіцистичних статтях, які Ірина почала писати ще в студентські роки. В них вона ділилася своїми думками про театр, акторів, співаків, про своїх колег-музикантів та композиторів. Ці статті друкувалися в харківських газетах, зокрема в столичній харківській газеті «Дзеркало тижня» а також у журналі «Соти». Її журналістська діяльність тривала протягом усього життя. Серед її публіцистичних робіт є статті присвячені творчості: солісток оперного театру Ірині Яценко («На сцені – Ірина Яценко», «Творча зрілість», «Початок шляху»), Ліни Черних («Свято і будні»); видатних режисерів Леся Курбаса («Леся Курбас: репетиція утопії») та Єжи Гротовського («Майстер духовної вертиткалі»); народного артисту України А. Авдієвського («Вірний служитель пісні народної»). Знаходимо також статті про театральні вистави («Что такое осень? Это праздник», «Просто Эмма Я. Стельмаха – Г. Флобера в Харькове», «Театр уж полон...»); про вистави оперної студії Харківського інституту мистецтв («Кожна

зустріч пам'ятна»); про життя харківського Дому актора («Неформальный юбилей», «Приношение Чичибабину») та театру імені Шевченка (в минулому театру «Березіль»), а також про різноманітні прем'єри та вистави, виставки та концерти, конкурси та фестивалі, ювілеї та пам'ятні дати.

В цих статтях, які іноді мають вигляд невеликого нарису чи есе, Ірина постає не просто як оглядач, а як театральний критик і мистецтвознавець.

Особливо слід відмітити її роздуми про театр (в широкому сенсі), про історичну роль К. Станіславського, В. Немировича-Данченко, Л. Курбаса, А. Арто, Є. Гротовського, про роль актора та режисера в ньому, про «свій» театр, про постановки та задуми – все це відобразилося в її літературних роздумах «Вісім листів про театр», також в невеликих нотатках різних років «Думки про театр» та в незавершеній дисертаційній роботі «Режисерські концепції ХХ століття у світлі сучасних відкриттів аналітичної психології».

Сама Ірина в своїх дослідженнях стверджує, що «театр – одно из самых загадочных явлений в культурологическом планетарном пространстве» (Губаренко, 2011, с. 423) і далі: «и все-таки тайна рождения театра, тайна его удивительной жизнестойкости продолжает волновать. Сколько раз его объявляли умершим, сколько хоронили, а он снова и снова возрождался, являя свой неповторимый облик, зеркально отражающий мировые лики» (Губаренко, 2011, с. 424).

Досить високу оцінку універсальної творчості Ірини Губаренко дав мистецтвознавець, театральний та музичний критик, журналіст та драматург Олександр Чепалов: «Часто читаючи в газетах розумні й ґрунтовні статті Ірини, я виявляв високі смакові критерії і професіоналізм в оцінці явищ мистецтва. А, буваючи в Харківському театрі для дітей та юнацтва, з цікавістю прислухався до нових робіт Ірини Губаренко як музичного співавтора режисерів. Її музика до вистав ніколи не була ілюстративною і не розчаровувала. А пісні, де частогусто Ірина виступала й автором текстів, виявляли її ліричне обдаровання і вразливу душу. Познайомившись із нею ближче, я зрозумів, що божественне, духовне начало і дрібна, споживацька трясина були джерелом трагічних

суперечностей більшості її творів і життєвих катаклізмів» (Чепалов, 2012).

Музично-виховна діяльність Ірини Губаренко в сфері виховання молодшої аудиторії, що націлена на розвиток української культури, проявилася завдяки посаді завідувачки музичною частиною ТЮГу та можливості створити свій власний «Бідний театр».

Можемо засвідчити вагомий внесок Ірини Губаренко у виховання і навчання підростаючого покоління завдяки своїй роботі в театрі юного глядача. Нагадаємо про обґрунтування значення дитячої оперотерапії в дослідженні Л. Лютько (Лютько, 2013, с. 85), яка, виходячи зі специфіки цього жанру, виділяє основні складові (музикотерапію, казкотерапію та драматерапію). Таким чином роль композитора тут дуже вагома, так як він повинен свою творчість націлити на рівень дитячого сприйняття дійсності з притаманними їй фантазійністю, щирістю, чистотою намірів, доброю енергією.

Харьковський театр для дітей та юнацтва завжди користувався незмінним глядацьким успіхом. Як пише Н. Лібероль, «усі прем'єри в ТЮГу ставали подією в місті, викликали колосальний резонанс, про них говорили, сперечалися, писали в пресі» (Щербак, 2009, с. 195). Музичну складову багатьох спектаклів театру високо оцінив завідувач літературно-драматичною частиною театру Олександр Анічев. Він відмічає, що «її музика до спектаклів Харківського театру для дітей та юнацтва створює необхідну для режисерів атмосферу дійства, викликає відповідний душевний стан в акторів та глядачів. Мелодії та тексти, що написані Іриною, несуть у собі широкі можливості для виконавців, невід'ємно входять в загальну структуру спектаклю» (Губаренко, 2011, с. 617).

З часом значно поглиблюються наші уявлення про універсальність особистості Ірини Губаренко. Її композиторські твори стали виконуватися вже після завершення нею земного життя, а поетичні та літературно-публіцистичні роботи, зібрані в збірки та видані посмертно її матір'ю – Мариною Романівною Черкашиною-Губаренко, починають знаходити свого читача. Таким чином переважна кількість творів, що довгий час зберігалися в шухляді столу, зараз відкривається сучасникам – це «Поетичні медитації: Вірші. Оповідання. Замальовки» (2005) та «Римський роман: Проза. Поезія. Драма-

тургія. Публіцистика. Критика» (2011). Також з'являються й нотні видання її авторських творів: клавір рок-спектаклю «Соляріс» (2022); збірка гобойних творів (2020), що містить Сонатину для гобоя та фортепіано Ірини Губаренко та Адажіо для гобоя та фортепіано Віталія Губаренка; вокальний цикл «Уривки з мого Кобзаря» Олександра Яковчука на вірші Ірини Губаренко (2019). Завдяки Марині Черкашиної та друзям і колегам по театру, літературно-поетичні доробки Ірини звучать з театральної сцени. Зростання інтересу до інтерпретації композиторських творів Ірини особливо помітно останнім часом, коли на концертних майданчиках з успіхом звучать її фортепіанні прелюдії, вокальні цикли, пісні, гобойна соната а також твори на її вірші.

Збірка «Римський роман» (за назвою однойменного твору Ірини) містить оповідання, романи, театральні інсценування, публіцистичні статті, щоденникові записи, нотатки, клавір рок-опери «Соляріс», план-проспект дисертації, фотографії різних років і величезну кількість віршів. Вступним словом до цієї книги є нарис театрознавця та наукового керівника літературно-меморіального музею М. Булгакова Кіри Пітоєвої, в якому, кажучи про Ірину Губаренко, Кіра Миколаївна наголошує: «Ірина Губаренко – «не людина театру, а Людина – Театр», «її театр щось більше, загадковіше і недовомлене. Живи вона б довше, ми б побачили, відчули та почули його. Як чуєш му зику, коли вона пише про Малера та Берліоза. Вона чує їх як композитор, передає ці божественні звуки як музикознавець, ставить у нашій слуховій уяві музику, як режисер» (Губаренко, 2011, с. 11). Таке висловлювання говорить про визначення різноманітних сфер діяльності Ірини Губаренко, що також підтверджує її творчий універсальність.

В своїх щоденникових записах 2000 року, Ірина пише: «у меня очень мало легких стихов, в основном тяжелые, даже если светлые»; «единственное, что я еще могу делать сейчас – это стихи»; «мне сегодняшней эта честность нужна в ограниченных пределах, ибо я никак не отвыкну писать для потомков, а думать иначе – не умею» (Губаренко, 2011, с. 255–256). Її філософські роздуми в поетичному ритмі спонукають до значного інтелектуального мислення:

Мысль изреченная есть ложь,
 Но Слово ложным не бывает!
 Его лишь тот не принимает,
 Кого творцом не назовешь.
 Святая Истина проста:
 В ней всех ночей прикосновенность,
 В ней дня премудрая нетленность,
 В ней пустота есть полнота....
 (Губаренко, 2011, с. 304).

Уход в поэзию – прыжок в немую пропасть.
 Тройной прыжок, чтоб дыбом небеса!
 Сердечный крик, намотанный на лопасть,
 Судьбы-злодейки острая коса.
 Мои стихи слагаются из песен,
 Из длинных фраз, из позабытых снов.
 Моим стихам весь мир, как клетка, тесен,
 Им нет свободы от земных оков.
 Есть только горький плач несовершенства,
 Что каплей точит радостную суть.
 Моим стихам неведомо блаженство,
 В них нет покоя, лишь немая жуть....
 (Губаренко, 2011, с. 313).

Тематика театру, рідного міста, переплетення явного та нереального, земного та Божественного, роздуми про себе – все це відображення душі Ірини, її внутрішнього світу, філософії та світогляду. Вона писала про все, що її оточувало і що її торкало.

Досить довгий час про великий поетичний доробок Ірини було відомо досить вузькому колу людей, вона була досить скромною і свої пісні на власні вірші вона не виконувала широкій публіці, але звернення відомих українських композиторів до її віршів свідчить про високий рівень цієї поезії. Так одразу два композитори звернулися до вірша Ірини «Колоколенка» (1998) це Михайло Шух та Валентин Сильвестров (треба відмітити, що у В. Сильвестрова є дві окремі версії цього твору). В цьому вірші Ірина описує колись величну та златоглаву споруду, яка зараз є покинута та забута, але незламна та непокорена. Кожен з композиторів яскраво відображає поетичний текст Ірини Губаренко, підкреслюючи особливості структури вірша, його спокійний ритм та емоційно-образну наповненість. Також на вірші «В старинном парке Эстергази» (2002) та «Я вымолю тебя у всех разлук» (2003) Сильвестров написав дві елегії для сопрано та фортепіано, а Олександр Яковчук створив вокальний

цикл для мецо-сопрано і фортепіано на вірші з поетичного циклу «Уривки з мого «Кобзаря» Ірини Губаренко.

Валентин Сильвестров, даючи інтерв'ю газеті «День» після одного зі своїх концертів, у якому прозвучала пісня «Колоколенка», розповідав про процес написання своїх пісень: «Все песни я сочинял без намерения сочинять. Не было такого, чтобы я сел и подумал: «Вот сейчас сочиню!», музыка приходит, когда случайно натыкаешься на любимые стихи.... Есть расхожее мнение, что на хороший текст музыку трудно писать, а на слабый легче. Но, по-моему, и качественный текст рождает качественную музыку. Сегодня звучала песня «Колоколенка» на слова Ирины Губаренко, ее как поэта мало знают, а это очень хороший текст...» (day.kyiv, 2013, №49). Ці слова свідчать про те, що для композитора дуже важливу роль грав поетичний текст та його смислове наповнення

Вокальний цикл О. Яковчука «Уривки з мого «Кобзаря», присвячений світлій пам'яті Ірини Губаренко, вийшов в світ виданням у 2019 році. В основу вокального циклу були покладені шість різнохарактерних віршів поетеси – це «Шекспірівське» (1992), «Харкову» (1992), «Вечірня» (1992), «Тихий розпач» (1998) (в ньому композитор поєднав за спільним настроєм одразу два невеликих вірші з поетичного циклу Ірини: «Тихий розпач» та «Остаточне каяття»), «Подарунок» (2000) та «Небесний Християнин» (2000). Вони розкривають трагічний внутрішній світ людини, наповнений пошуками істини, смислу буття, віри. Поетичний цикл Ірини Губаренко складався протягом 8 років (з 1992 по 2000 роки) певні тематичні лінії цього циклу відображають досвід її різноманітної діяльності. Цей період охоплює її композиторську, режисерську та публіцистичну сферу.

Музична сторона цього циклу інтонаційно сучасна, спирається на нові гармонії, різноманітні поліфонічні прийоми. Композитор передає атмосферу і настрої кожного вірша та підкреслює їх поетичний ритм та інтонації.

На концертах пам'яті та на концертах, присвячених річницям з дня народження Ірини Губаренко звучали її композиторські твори, вірші, уривки з театральних інсценувань, щоденникові записи і, звичайно, пісні. Також останнім часом твори Ірини звучать у фестивалях

та різноманітних концертах і часто разом з творами батька. Це ніби утворює родинний та творчий діалог між ними. «Так, під час концерту на відзначення 135-х роковин зі дня смерті німецького композитора, який мав назву «Сімейне коло і творча доля митця», відвідувачі мали змогу познайомитися з камерними творами Віталія та Ірини Губаренків та згадати у зв'язку із цим історію сім'ї самого Вагнера.... Тут прозвучали два вокальних цикли – «Простягни долоні» Віталія Губаренка на вірші Володимира Сосюри та «Заспівайте, сестро» Ірини Губаренко на вірші Леоніда Кисельова. Тепло сприйняли слухачі вокальну баладу на вірші Ірини Губаренко «Колоколенка» композитора Михайла Шука». На концертній сцені також прозвучали Адажіо для гобоя Віталія Губаренка та перше виконання романсу Ірини Губаренко «Літо» на вірші І. Драча (Черкашина-Губаренко, 2017).

Висновки: Огляд творчої діяльності Ірини Губаренко дозволив впевнено віднести її особистість до універсальної. Різноманітні прояви

її діяльності виражені в багатьох сферах. Літературна діяльність визначається великою кількістю статей та дисертаційним дослідженням; поетична діяльність вміщує багаточисельну кількість віршів; театральна діяльність виражена в продовженні сімейних традицій, які йдуть від дідуся з бабусею (відомих акторів театру «Березіль» Романа Черкашина та Юлії Фоміної) та батьків – театрознавця та музикознавця Марини Романівни Черкашиної-Губаренко і видатного композитора Віталія Губаренка. Музично-суспільна діяльність проявилася в участі у великій кількості театральних спектаклів, а композиторська творчість вражає різноманітністю жанрів, в яких Ірина знайшла своє творче самовираження: фортепіанна музика, симфонічна, сценічно-театральна, вокальна та камерна. Дуже важливим для сучасного розвитку мистецтва стає видання літературно-поетичного доробку Ірини Губаренко, а видання її композиторських творів – виводить їх на концертну сцену та розширює репертуар виконавців.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Базан О. Семантика гобоя в творах Віталія Губаренка та Ірини Губаренко: виконавський аспект. *Музичне мистецтво і культура. Науковий збірник ОНМА імені А. В. Нежданової*. 2021. Вип.33. Книга 1. С. 69–80.
2. Базан О. Сім'я як джерело натхнення (на прикладі творчих взаємин родини Черкашиних-Губаренків) *Fine Art and Culture Studies*. №2. 2022. С. 3–9.
3. Гаврюшин Н. Универсальность творческой личности. Человек науки. Наука. 1974. С. 254–262
4. Губаренко И. Римский роман: проза, поэзия, драматургия, публицистика, критика. Киев : Акта. 2011. 621 с.
5. Коменда О. Универсализм как типологическая черта творческой личности: методологические основы исследования. *Ars inter Culturas*. Вип. 7. 2018. С. 227–248.
6. Коменда О. Універсальна творча особистість в українській музичній культурі : дис... д-ра мистецтвознав.: 17.00.03 Київ: НМАУ. 2020. 519 с.
7. Лютько Л. Феномен оперотерапии: на примере детских сказочных произведений Е.Хумпердинка. *Музыкальная академия*. 2013. №1. С. 85–90
8. Остроухова Н. Нові виконавські діалоги з композиторською спадщиною Віталія Губаренка та Ірини Губаренко. *Музичне мистецтво і культура*. 2020. Вип.30. книга 2. С. 51–63.
9. Сайт газети «День». Она была душой коллектива. №130. 2019. Режим доступа: <https://day.kyiv.ua/ru/article/kultura/ona-bylo-dushoy-kollektiva>
10. Сайт газети «День». Свет улыбки Валентина Сильвестрова. №49. 2013. Режим доступа: <https://day.kyiv.ua/ru/article/kultura/svet-ulybki-valentina-silvestrova> (дата звернення 8.02.2023)
11. Сайт газети «Об'єктив». (2019) Віддала театру 20 років <https://www.objectiv.tv/objectively/2019/07/02/viddala-teatru-20-rokiv-u-harkovi-vshanuvai-pam-yat-vidatnoyi-kompozitorki-video/> (дата звернення 28.01.2023).
12. Самойленко О. Психологія мистецтва: сучасні музикознавчі проєкції : монографія. 2020. Одеса : «Гельветика». 236 с.
13. Чепалов О. Послання з вічності. *День*. № 118. 2012. Режим доступа: <https://day.kyiv.ua/article/kultura/poslannya-z-vichnosti> (дата звернення: 3.02.2023).
14. Черкашина-Губаренко М. Київське Вагнерівське товариство завершило 21-й сезон. *День*. 2017. Режим доступа: <https://m.day.kyiv.ua/article/kultura/kyivske-vahnerivske-tovarystvo-zavershylo-21-y-sezon> (дата звернення: 25.01.2023).
15. Черкашина-Губаренко Композиторка, поетка, театральна діячка Ірина Губаренко. Соляріс. Клавір. Житомир : Бук-Друк, 2022. С. 3–7.

16. Щербак К. Від творчих реформ Леоніда Хаїта до героїко-романтичної режисури Олександра Беляцького (еволюція режисерських концепцій у виставах Харківського театру юного глядача в 1964–1980 рр.). *Четверті магістерські читання : матеріали науково-творчої конференції*. Харків. 2009. С. 194–200.

REFERENCES:

1. Bazan, O. (2021). Semantyka hoboia v tvorakh Vitaliia Hubarenka ta Iryny Hubarenko: vykonavskyi aspekt [The semantics of the oboe in the works of Vitaly Gubarenko and Iryna Gubarenko: performance aspect]. *Muzychne mystetstvo i kultura – Musical art and culture*. Iss. 33. Book 1. P. 69–80 [in Ukrainian].
2. Bazan, O. (2022) Simia yak dzherelo natkhnennia (na prykladi tvorchykh vzaiemyn rodyny Cherkashynikh-Hubarenkiv) [The family as a source of inspiration (on the example of creative relations of the Cherkashyn-Gubarenko family)] *Fine Art and Culture Studies*. №2. P. 3–9 [in Ukrainian].
3. Gavryushin, N. (1974). Universalnost tvorcheskoy lichnosti [Universality of the creative person]. *Chelovek nauky – Man of science*. Nauka. P. 254–262
4. Gubarenko, I. (2011). Rimskiy roman: proza, poeziya, dramaturgiya, publitsistika, kritika [Roman novel: prose, poetry, drama, journalism, criticism]. Kiev: Akta.
5. Komenda, O. (2018) Universalizm kak tipologicheskaya cherta tvorcheskoy lichnosti: metodologicheskie osnovy issledovaniya. [Universalism as a typological feature of a creative personality: methodological basis of research] *Ars inter Culturas*. Iss. 7. P. 227–248
6. Komenda, O. (2020) Universalna tvorcha osobystiv v ukrainskii muzychnii kulturi [Universal creative personality in Ukrainian musical culture]. *Candidate's thesis* Kyiv: NMAU [in Ukrainian].
7. Lyutko, L. (2013). Fenomen operoterapii: na primere detskih skazochnyih proizvedeniy E. Humperdinka [The phenomenon of opera therapy: on the example of children's fairy-tale works of E. Humperdinka]. *Muzykalnaya akademiya – Music Academy*. №1. P. 85–90
8. Ostroukhova, N. (2020) Novi vykonavski dialoghy z kompozytorskoio spadshchynoiu Vitaliia Hubarenka ta Iryny Hubarenko [New performing dialogues with the composer's legacy of Vitaly Gubarenko and Irina Gubarenko]. *"Musical art and culture"*. *Scientific Bulletin of the Odessa National Music Academy named after A. V. Nezhdanova*. Is. 30. book 2. P. 51–63 [in Ukrainian].
9. Sait hazety «Den». (2019). Ona byla dushoy kollektiva [She was the soul of the team]. *Den – Day*. №130. day.kyiv.ua Retrieved from <https://day.kyiv.ua/ru/article/kultura/ona-bylo-dushoy-kollektiva>
10. Sait hazety «Den». (2013). Svet ulyibki Valentina Silvestrova [The light of Valentine Sylvestrov's smile]. day.kyiv.ua Retrieved from <https://day.kyiv.ua/ru/article/kultura/svet-ulyibki-valentina-silvestrova> (data zvernennia 8.02.2023).
11. Sait hazety «Obiektyv» (2019). Viddala teatru 20 rokiv [She gave the theater 20 years]. (n.d.) www.objec tiv. tv Retrieved from <https://www.objectiv.tv/objectively/2019/07/02/viddala-teatru-20-rokiv-u-harkovi-vshanuva-li-pam-yat-vidatnoyi-kompozitorki-video/> (data zvernennia 28.01.2023) [in Ukrainian].
12. Samoilenko, O. (2020) Psykholohiia mystetstva: suchasni muzyknavchi proektsii [Psychology of art: modern musicological projections]. Odesa: "Helvetica". [in Ukrainian].
13. Chepalov, O. (2012) Poslannia z vichnosti [A message from eternity]. *Den – Day*. № 118. Retrieved from <https://day.kyiv.ua/article/kultura/poslannya-z-vichnosti> (data zvernennia: 3.02.2023).
14. Cherkashyna-Hubarenko, M. (2017). Kyivske Vahnerivske tovarystvo zavershylo 21-y sezon [The Kyiv Wagner Society completed its 21st season]. Retrieved from <https://m.day.kyiv.ua/article/kultura/kyivske-vahnerivske-tovarystvo-zavershylo-21-y-sezon> (data zvernennia: 25.01.2023). [in Ukrainian].
15. Cherkashyna-Hubarenko, M (2022). Kompozytor, poetka, teatralna diiachka Iryna Hubarenko [Composer, poet, theater actress Iryna Gubarenko]. *Soliaris. Klavir. Zhytomir : Buk-Druk*, P. 3–7 [in Ukrainian].
16. Shcherbak, K. (2009) Vid tvorchykh reform Leonida Khaita do heroiko-romantychnoi rezhysury Oleksandra Bieliat'skoho (evoliutsiia rezhyserskykh kontseptsii u vystavakh Kharkivskoho teatru yunoho hliadacha v 1964–1980 rr.) [From the creative reforms of Leonid Khait to the heroic-romantic direction of Oleksandr Belyatskyi (the evolution of directorial concepts in the performances of the Kharkiv Theater of the Young Spectator in 1964–1980)]. *Chetverti mahisterski chytannia : materialy naukovo-tvorchoi konferentsii – The fourth master's reading: materials of the scientific and creative conference*. Kharkiv. P. 194–200 [in Ukrainian].